

Ivar Rooth. Riksbankschef 1929–1948.

En autobiografi intalad för och utskriven av Gösta Rooth

I en tid av flytande och fallande valutor, våldsamma kreditförluster och infekterade diskussioner om huruvida det behövs en självständigare riksbank för att slå vakt om penningvärdet kan det kännas tryggt att färdas bakåt i tiden och konstatera att tidigare generationer genomlevt liknande prövningar utan att världen för den skull gått under. Och vem kan utgöra lämpligare sällskap på en sådan resa än Ivar Rooth, riksbankschef åren 1929–48? Rooth befann sig i händelsernas centrum när Sverige lämnade guldmyntfoten 1931 och när Kreugerkraschen inträffade 1932 och han avgick 1948 i protest mot en ekonomisk politik som enligt hans mening hotade penningvärdet.

Ivar Rooth är med sina 19 år i banken vår "längste" riksbankschef – tätt följd av Per Åsbrink (18 år) och Victor Moll (17 år) – och han verkade i en sällsynt stormig tid. Hans vittnesmål borde därför vara av intresse för den som vill lära av historien. Sedan några år finns också ett självbiografiskt material att tillgå. I slutet av 1960-talet talade Ivar Rooth in sina minnen på band, därtill uppmuntrad av sonen Gösta. Dessa minnen gavs av Gösta Rooth ut i bokform 1988, lagom till hundraårsdagen av Ivar Rooths födelse.

Att boken *Ivar Rooth. Riksbankschef 1929–1948* består av utskrivna bandinspelningar är inte att ta miste på. Den är inte sammanhängande och genomarbetad för att lotsa läsaren genom handlingen på det sätt som man är van vid. Särskilt i de

inledande avsnitten om Ivar Rooths bakgrund och uppväxt är det lätt att förlora sig i ett myller av personer som inte ges närmare presentation. Den ambitiöse läsaren gör klokt i att beväpnas sig med en tidig upplaga av *Vem är det?*

Pedagogisk framställningskonst är nu inte allt. Man kan inte undgå att känna sympati för Gösta Rooths ansträngningar att för eftervärlden rädda sin fars minnen och minnet av sin far. Och man kan inte undgå att känna sympati för Ivar Rooth så som han framträder: en odogmatisk liberal, en försiktig general, en pragmatiker som (s 73) har "den föresatsen att inte tro på en massa moderna nationalekonomiska teorier, som mer eller mindre skall anses gälla för all verksamhet".

Bland de episoder som Rooth erinrar sig finns en och annan som sätter ögonbrynen i rörelse. Vad sågs om följande: I början av 1932 försökte Ivar Rooth skapa klarhet i Ivar Kreugers affärer och skrev en promemoria som Skandinaviska Bankens chef Oscar Rydbeck tog med sig till Paris och Kreuger. Rooth konstaterar helt kort (s 96): "Han (Rydbeck) talade med honom (Kreuger) och överlämnade min promemoria, och jag utgår ifrån att det var sedan han läst den som han insåg att det var hopplöst att göra annat än att ta sitt liv."

Ett annat exempel: Det var ju i många år kutym att statssekreteraren i Finansdepartementet satt som ordförande i riksbanksfullmäktige. Detta sågs emellanåt som ett tecken på att (den vanligtvis socialdemokratiska) regeringen med en förlängd arm kunde dirigera banken. Men hur uppstod denna tradition? Jo, det var Ivar Rooth som till varje pris ville ha sin favorit Dag Hammarskjöld, statssekreterare i finanssen, som ordförande i bankofullmäktige, alltmedan finansministern, Ernst Wigforss, stretade emot. Just en snygg historik ironi!

Ivar Rooth satt länge på sin post, men mest ihågkommen blev han ändå för det sätt på vilket han gick. Under efterkrigstiden

dens första årtionde härskade den sk lågräntepolitiken, som hade flera bevekelsegrunder, bl a var uppmärksamheten (på grund av erfarenheterna från den reglerade krigsekonomin) mera riktad mot risken för kostnadsinflation än efterfrågeinflation. Åren 1947–48 stödköpte Riksbanken obligationer i stor skala för att hålla priset på dem uppe och räntan nere. Rooth försökte få stopp på stödköpen och till stånd en mindre räntehöjning. När detta misslyckades avgick han och motiverade sitt beslut i en skrivelse till riksdagen, i vilken han varnade för att en fortsättning på lågräntepolitiken skulle leda till hårdare reglering av kreditmarknaden. Han blev som bekant sannspådd. Ett årtionde senare var det Per Åsbrink som tvingades ta strid om räntan.

Om någon skulle komma på tanken att skriva en bok om Rooth som riksbankschef baserad på skriftligt källmaterial kan det kanske vara av intresse att veta att uppskattningsvis 100 volymer med Rooths korrespondens, PM, anteckningar och dagboksanteckningar samlar damm i Riksbankens arkiv.

BENNY CARLSON
*Ekonomisk-historiska institutionen
Lunds universitet*